बेलवडीची राणी मल्लम्मा

छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या
काळातील एक संघर्ष

सायली जाधवराव

बेलवडीची राणी मल्लम्मा

छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळातील एक संघर्ष

सायली जाधवराव

प्रतिपच्चंद्रलेखेव वर्धिष्णुर्विश्ववंदिता ।
शाहसूनोः शिवस्यैषा मुद्रा भद्राय राजते ।।

"प्रतिपदेच्या चंद्रकलेप्रमाणे वाढत जाणारी आणि ज्याला सर्व विश्वाने वंदन केले आहे अशी, शहाजीपुत्र शिवाजीची ही मुद्रा लोककल्याणासाठी प्रकाशत आहे."

अनुक्रमणिका

प्रस्तावना (Prologue)

अध्याय १: राजकीय पार्श्वभूमी

(Chapter 1: Political Background)

- **दख्खनमधील सत्तेचे विखंडन:** आदिलशाही राज्याचा ऱ्हास.
- **खवास खान, बहलोल खान आणि सिद्धी मसूद यांच्या गटांचे वर्चस्व.**
- **कर्नाटकातील स्थानिक शासन व्यवस्था.**

अध्याय २: छत्रपती शिवाजी महाराजांची दक्षिण दिग्विजयाची मोहीम

(Chapter 2: Chhatrapati Shivaji Maharaj's Southern Campaign)

- **दक्षिणेतील विस्तार:** मोहिमेची उद्दिष्टे.
- **कर्नाटकातील धोरणात्मक बळकटीकरण.**
- **व्यंकोजी भोसले यांच्यासोबतचा संघर्ष.**

अध्याय ३: स्थानिक सत्ता व्यवस्था

(Chapter 3: Local Power System)

- **देसाईंचे अधिकार आणि प्रादेशिक संरचना.**
- **नायक आणि केळदी संस्थानांचा प्रभाव.**
- **राणी मल्लम्मा यांचे स्थान.**

अध्याय ४: बेलवडी संघर्षाची पूर्वतयारी

(Chapter 4: Build-up to Belawadi)

- **पन्हाळ्याकडे परतीचा प्रवास.**
- **रसद आणि पुरवठा साखळीतील अडथळे.**
- **समोरासमोर संघर्षाची ठिणगी.**

अध्याय ५: बेलवडीचा वेढा

(Chapter 5: Siege of Belawadi)

- **संघर्षाचा घटनाक्रम:** युद्धाचा कालावधी आणि विविध ऐतिहासिक वृत्तांत.
- **राणी मल्लम्मा यांचा व्यूहात्मक प्रतिकार.**
- **किल्ल्याचा पाडाव.**

अध्याय ६: परिणाम: सन्मान आणि सार्वभौमत्व

(Chapter 6: Aftermath: Honour and Sovereignty)

- **निकालाचे विश्लेषण:** शिक्षा की सुटका?

- **सखूजी गायकवाड प्रकरण.**
- **इंग्रजी दस्तऐवज आणि बाह्य दृष्टिकोन.**

अध्याय ७: स्मृती आणि प्रतीकवाद

(Chapter 7: Memory and Symbolism)

- **या घटनेचा वारसा:** यादवाड शिल्प.
- **अभय देण्याचे प्रतीक.**
- **स्मृती विरुद्ध नोंदविलेला इतिहास.**

परिशिष्ट (Appendix)

- **प्रमुख ऐतिहासिक आधारे (उतारे).**
- **घटनेचा कालानुक्रम (Timeline).**
- **आधारांवरील टिपणी.**

प्रस्तावना

सतराव्या शतकातील दख्खनमध्ये सत्ता कधीच स्थिर नव्हती. ती राजे, उमराव आणि स्थानिक राज्यकर्ते यांच्यात सातत्याने फिरत होती.

एकीकडे, छत्रपती शिवाजी महाराजांनी पश्चिम दख्खनच्या पलीकडे आपल्या अधिकारांचा विस्तार करण्यास सुरुवात केली होती. तर त्याच वेळी, आदिलशाही राज्य कमकुवत होत चालले होते आणि त्याचे नियंत्रण विखुरलेल्या लहान सत्ताकेंद्रांमध्ये विभागले जात होते.

या विखंडित राजकीय भूभागात, स्थानिक राज्यकर्ते केवळ मूकप्रेक्षक नव्हते. त्यांच्या स्वतःच्या प्रदेशातील जमीन, साधनसंपत्ती आणि निर्णयांवर त्यांचे पूर्ण नियंत्रण होते.

अशाच राज्यकर्त्यांपैकी एक म्हणजे **बेलवडीची राणी मल्लम्मा**.

यानंतर जे काही घडले ते एखाद्या मोठ्या युद्धाच्या नियोजनाचा भाग नव्हते. त्याची सुरुवात एका अडथळ्याने झाली आणि त्याचे रूपांतर एका मोठ्या संघर्षात झाले.

बेलवडीचा वेढा म्हणजे केवळ एक लढाई नव्हती.

ते एक असे वळण होते, जिथे विस्तारणारी सत्ता आणि स्थानिक प्रतिकार यांचा आमना-सामना झाला.

1

राजकीय पार्श्वभूमी - दख्खनमधील सत्तेचे विखंडन

१७ व्या शतकाच्या उत्तरार्धात दख्खनमधील राजकीय परिस्थिती कमालीची अस्थिर झाली होती, विशेषतः विजापूरच्या आदिलशाही राज्यकर्त्यांच्या काळात ही अस्थिरता अधिक प्रकर्षाने जाणवत होती. दुसऱ्या इब्राहिम आदिलशाह सारख्या आधीच्या राज्यकर्त्यांनी सत्तेवर मजबूत पकड ठेवली होती, परंतु काळानुसार ती ताकद क्षीण होत गेली. विजापूरच्या दरबारात गटबाजी वाढली आणि सत्तेच्या प्रभावासाठी विविध गट आपापसात लढू लागले. हा ऱ्हास अचानक झाला नव्हता, तर तो सतत चाललेली युद्धे, अंतर्गत कलह आणि संपूर्ण दख्खनमध्ये उदयोन्मुख होत असलेल्या प्रबळ प्रादेशिक सत्तांचा परिणाम होता.

जसजशी मध्यवर्ती सत्ता कमकुवत होत गेली, तसतसे दूरवरच्या प्रदेशांवरील नियंत्रणही कमी झाले. पर्शियन (फारसी) दस्तऐवज असे दर्शवतात की, उमराव, लष्करी अधिकारी आणि प्रांतीय सुभेदार स्वतंत्रपणे वागू लागले होते. त्यांनी सुलतानच्या आज्ञा पाळण्यापेक्षा स्वतःचे अधिकार वाढवण्यावर अधिक लक्ष केंद्रित केले. यामुळे

विजापूरची सत्ता केवळ नावापुरती उरली, तर वास्तवात अनेक भागांत ती दुबळी झाली होती.

ही परिस्थिती कर्नाटक आणि उत्तर कानडा यांसारख्या प्रदेशांत अत्यंत स्पष्टपणे दिसून येत होती. येथील प्रशासन **देसाई, नाडगौडा** आणि **वतनदार प्रमुखांसारख्या** स्थानिक नेत्यांवर अवलंबून होते. हे केवळ कर गोळा करणारे अधिकारी नव्हते; त्यांचे जमीन, लोक आणि लष्करी दलांवर प्रत्यक्ष नियंत्रण होते. ते साधनसामग्रीचे व्यवस्थापन करू शकत होते आणि गरज पडल्यास स्वतंत्र निर्णय घेऊ शकत होते. आदिलशाही राज्यकर्त्यांनी या स्थानिक नेत्यांना काढून टाकण्याऐवजी त्यांच्यावरच अवलंबून राहणे पसंत केले, ज्यामुळे हे स्थानिक नेते अधिक बलवान झाले.

१७ व्या शतकाच्या मध्यातील शिलालेख असे दर्शवतात की, एकाच प्रदेशात आदिलशाही अधिकारी आणि स्थानिक प्रमुख या दोन्ही सत्ता अस्तित्वात होत्या. यातून सत्तेची एक 'सामायिक व्यवस्था' निर्माण झाली होती, परंतु व्यवहारात स्थानिक नियंत्रण अधिक प्रभावी होते. ज्यांच्याकडे जमीन आणि मनुष्यबळाचे नियंत्रण होते, त्यांच्याकडेच खरी सत्ता होती.

त्याच वेळी, आदिलशाही राज्याचा विस्तार कर्नाटक आणि आसपासच्या प्रदेशांत झाला खरा, पण तिथे पूर्ण नियंत्रण मिळवण्यात त्यांना अपयश आले. हे भाग शिथिल प्रशासनाखाली राहिले, ज्यामुळे स्थानिक प्रमुखांना स्वतंत्रपणे कार्य करण्याची संधी मिळाली.

आणखी एक महत्त्वाचा घटक म्हणजे जुन्या प्रशासकीय पद्धतींचे सातत्य. विजयनगर साम्राज्याच्या काळातील अनेक प्रशासकीय पद्धती अनेक प्रदेशांत तशाच चालू होत्या. स्थानिक पदव्या, जमीन महसूल व्यवस्था

आणि कर संरचना वापरात होत्या. यामुळे स्थानिक उच्चभ्रूंना आपली सत्ता टिकवून ठेवणे सोपे झाले आणि विजापूरच्या नियंत्रणावर मर्यादा आल्या.

कित्तूर आणि आसपासच्या प्रदेशांत हाच नमुना स्पष्टपणे दिसतो. या जमिनी विजापूरच्या अंतर्गत असल्या तरी, प्रत्यक्षात तिथे मजबूत प्रशासकीय आणि लष्करी नियंत्रण असलेल्या स्थानिक कुटुंबांची सत्ता होती. **जागीरदारी** पद्धतीमुळे ही रचना अधिक मजबूत झाली, कारण जमिनीचे नियंत्रण एका मजबूत मध्यवर्ती व्यवस्थेऐवजी वैयक्तिक निष्ठेवर आधारित होते.

१६७० च्या दशकापर्यंत, विजापूरच्या अधिपत्याखालील दख्खन राजकीयदृष्ट्या विखंडित झाले होते. १६७२ मध्ये दुसऱ्या अली आदिलशाहच्या मृत्यूनंतर, अल्पवयीन सिकंदर आदिलशाह गादीवर आला आणि खरी सत्ता सामर्थ्यवान उमरावांच्या हाती गेली.

सत्तेचे हे विखंडन १६७२ नंतर अधिक तीव्र झाले. विजापूरमधील **खवास खान, बहलोल खान** आणि नंतर **सिद्धी मसूद** यांच्या नेतृत्वाखालील विविध गटांनी सत्तेसाठी स्पर्धा सुरू केली. या अंतर्गत संघर्षातून सत्तेची अनेक केंद्रे निर्माण झाली, ज्यांच्याशी देसाईंसारखे स्थानिक राज्यकर्ते केवळ खंडणी आणि राजकीय सोयीनुसार जोडलेले होते.

Sources

[1] Tarikh-i-Firishta (c. 1609-1611 CE)
[2] Late 17th century Deccan political developments (synthesis from multiple contemporary patterns)
[3] Kannada inscriptions and regional records (1645, 1651 CE)
[4] Department of Archaeology, Museums & Heritage, Bangalore
[5] Basatin-us-Salatin (c. 1700-1720 CE)

2

छत्रपती शिवाजी महाराजांचा दक्षिण दिग्विजय - दक्षिणेतील विस्तार

१६७० च्या दशकापर्यंत, छत्रपती शिवाजी महाराज पश्चिम दख्खनमध्ये एक प्रबळ शक्ती म्हणून उदयास आले होते. मुगल साम्राज्य आणि विजापूरची आदिलशाही या दोन्ही सत्तांशी प्रदीर्घ संघर्ष करून त्यांनी एका स्वतंत्र राज्याची स्थापना केली होती. त्यांच्या सुरुवातीच्या मोहिमांनी अनेक प्रदेशांतील आदिलशाहीचे नियंत्रण कमकुवत केले होते, ज्यामुळे त्यांचा आदिलशाही सत्तेशी वारंवार आणि थेट संघर्ष झाला.

याच पार्श्वभूमीवर, छत्रपती शिवाजी महाराजांनी आपले लक्ष दख्खनच्या दक्षिण भागाकडे आणि कर्नाटककडे वळवले. ही हालचाल अचानक झालेली नव्हती. हा एका नियोजित विस्ताराचा भाग होता, ज्याचा उद्देश भूप्रदेश सुरक्षित करणे, साधनसंपत्ती मजबूत करणे आणि पश्चिम दख्खनच्या पलीकडे प्रभाव वाढवणे हा होता.

या दक्षिण मोहिमेचे एक मुख्य कारण धोरणात्मक होते. कर्नाटक आणि तामिळनाडूच्या प्रदेशात सुपीक शेतजमीन, महत्त्वाचे व्यापारी मार्ग आणि जिंजी व वेल्लोर सारखे मजबूत किल्ले होते. या भागांवर नियंत्रण मिळवल्यामुळे केवळ महसुलात वाढ होणार नव्हती, तर उत्तरेकडील मुगलांच्या दबावापासून दूर एक सुरक्षित तळ देखील उपलब्ध होणार होता.

या मोहिमेदरम्यान छत्रपती शिवाजी महाराज दक्षिण प्रांताच्या खोलवर भागात गेले. ऐतिहासिक नोंदीनुसार, त्यांनी श्रीशैलम सारख्या महत्त्वाच्या धार्मिक केंद्रांना भेट दिली, तिथे विधी केले आणि दानधर्म केला. अशा कृतींमुळे त्यांना स्थानिक लोकांमध्ये विश्वास आणि मान्यता मिळवण्यास मदत झाली. त्याच वेळी, त्यांनी जिंजी आणि वेल्लोरसह प्रमुख किल्ले आणि प्रदेश काबीज करून दक्षिणेतील आपले स्थान अधिक भक्कम केले.

मात्र, हा विस्तार सहज किंवा बिनविरोध झाला नाही. तंजावर प्रांतावर राज्य करणारे त्यांचे सावत्र भाऊ व्यंकोजी भोसले यांच्यासोबतच्या संबंधांमुळे एक मोठी गुंतागुंत निर्माण झाली. छत्रपती शिवाजी महाराजांनी वडील शहाजी राजांच्या वारशाचा भाग म्हणून वडिलोपार्जित प्रदेशात हिस्सा मागितला. परंतु, व्यंकोजींनी ही मागणी मान्य करण्यास नकार दिला.

ऐतिहासिक स्त्रोतानुसार, दोन्ही भावांमध्ये भेटी झाल्या आणि अनेक दिवस चर्चा सुरू राहिली, पण त्यातून कोणताही समझोता होऊ शकला नाही. परिस्थिती तणावपूर्ण बनली आणि वाद मिटवण्याऐवजी व्यंकोजी तेथून निघून गेले. यावरून असे दिसून येते की, अगदी मराठा कुटुंबातही अधिकाराची व्याप्ती स्पष्टपणे परिभाषित केलेली नव्हती.

त्याच वेळी, छत्रपती शिवाजी महाराजांना नव्याने मिळवलेल्या प्रदेशांचे व्यवस्थापन अत्यंत काळजीपूर्वक करावे लागले. या प्रदेशांचा कारभार पाहण्यासाठी आणि महसूल व प्रशासनावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी त्यांनी आपल्या विश्वासू अधिकाऱ्यांची नियुक्ती केली. व्यंकोजींसोबतच्या अनिश्चित संबंधांमुळे हे निर्णय घेताना राजकीय विश्वासाला अधिक महत्त्व दिले गेले.

त्यामुळे, ही दक्षिण मोहीम केवळ लष्करी विजयापुरती मर्यादित नव्हती. त्यामध्ये मुत्सद्देगिरी, वाटाघाटी आणि बदलत्या राजकीय परिस्थितीनुसार सातत्याने जुळवून घेण्याची आवश्यकता होती.

या प्रदेशात शिवाजी महाराजांची सत्ता निरंकुश नव्हती; ती तडजोड आणि संवादाच्या प्रक्रियेतून आकाराला येत होती.

Sources

[1] 91 Kalami Bakhar (Articles 80-82)
[2] Sabhasad Bakhar (Chapter 12)

3

स्थानिक सत्ता व्यवस्था - देसाईंचे अधिकार आणि राणी मल्लम्मांचे स्थान

१७ व्या शतकातील दख्खन आणि कर्नाटकच्या प्रदेशात राजकीय नियंत्रण केवळ मोठ्या राजसत्तांच्या हाती नव्हते. स्थानिक स्तरावर खरी सत्ता प्रामुख्याने **देसाई, नाडगौडा आणि नायकांसारख्या** वतनदार प्रमुखांच्या हाती होती. जिथे मध्यवर्ती सत्ता दुबळी होती, तिथे हे स्थानिक राज्यकर्तेच शासनाचा मुख्य आधार होते.

या व्यवस्थेत देसाईंची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची होती. ते केवळ महसूल गोळा करणारे अधिकारी नव्हते. प्रत्यक्षात, ते आपल्या प्रदेशात जमिनीवर नियंत्रण ठेवणारे, कर गोळा करणारे, स्वतःचे सैन्य बाळगणारे आणि न्यायदान करणारे स्थानिक राज्यकर्ते म्हणूनच वावरत होते. नावापुरते ते विजापूरसारख्या मोठ्या सत्तेच्या अधिपत्याखाली असले, तरी आपल्या क्षेत्रात त्यांचे नियंत्रण मजबूत आणि बहुधा स्वतंत्र होते.

या पद्धतीमुळे देसाईंना प्रबळ स्थानिक सत्ता विकसित करता आली. शेती, साधनसामग्री आणि लष्करी पाठबळ यांवरील नियंत्रण हेच त्यांच्या शक्तीचे उगमस्थान होते. यामुळेच मोठ्या सत्तांच्या आज्ञा केवळ पाळण्याऐवजी, ते त्यांच्याशी प्रतिकार किंवा वाटाघाटी करू शकत होते.

देसाईंसोबतच कर्नाटकात **नायक** आणि **केळदीचे** राज्यकर्ते यांसारख्या इतर प्रादेशिक सत्ताही सक्रिय होत्या. या सत्तांचे अधिकारक्षेत्र अनेकदा एकमेकांत मिसळलेले असायचे. कधी ते एकमेकांना सहकार्य करायचे, तर कधी त्यांच्यात संघर्ष उद्भवायचा. विशेषतः केळदीच्या नायकांनी विजापूरच्या फौजांसह मोठ्या सत्तांचा प्रतिकार केल्याची उदाहरणे आहेत. यावरून असे दिसून येते की, प्रादेशिक प्रतिकार ही त्या काळातील एक सामान्य बाब होती.

या रचनेमुळे या प्रदेशातील सत्ता विकेंद्रित होती. एखादा प्रदेश केवळ नावापुरता विजापूरच्या ताब्यात असू शकत होता, त्यावर एखाद्या नायकाचा प्रभाव असू शकत होता आणि त्याच वेळी स्थानिक पातळीवर एखाद्या देसाईचे नियंत्रण असू शकत होते. यामुळे एक लवचिक पण अस्थिर राजकीय वातावरण निर्माण झाले होते, जिथे अधिकार हे स्थानिक शक्तीवर अवलंबून होते.

अशाच एका व्यवस्थेतून राणी मल्लम्मा यांचा उदय होतो. त्या बेलवडीच्या देसाई राज्यकर्त्या होत्या. काही ऐतिहासिक आधारांमध्ये त्यांचा उल्लेख **सावित्री** किंवा **मल्लव्वा** असाही आढळतो. स्थानिक परंपरा आणि लोककथांनुसार, त्यांचे पती **ईश्वर प्रभू** हे त्यांच्याआधी बेलवडीचे देसाई होते. तथापि, समकालीन लिखित कागदपत्रांमध्ये ईश्वर प्रभूंचा कोणताही स्पष्ट उल्लेख आढळत नाही; त्यांचे अस्तित्व प्रामुख्याने मौखिक परंपरा आणि जनश्रुतींमध्ये जतन केलेले आहे.

पतीच्या निधनानंतर, सत्ता राणी मल्लम्मांकडे आली असावी, असे दिसते. त्यांनी देसाई म्हणून या प्रदेशावर आपले नियंत्रण कायम ठेवले. एक राज्यकर्ती म्हणून, त्यांचा आपल्या भूभागावर, साधनसामग्रीवर आणि स्थानिक संरक्षणावर पूर्ण अधिकार होता.

आपल्या प्रजेचा पाठिंबा मिळवणे, साधनसामग्रीचे व्यवस्थापन करणे आणि स्वतंत्र निर्णय घेणे ही क्षमता त्यांच्याकडे होती. राणी मल्लम्मा ही काही अपवादात्मक घटना नव्हती, तर त्या काळच्या विकेंद्रित सत्ता रचनेचेच त्या एक फलित होत्या.

Sources

[1] Kannada inscriptions and regional records (1645, 1651 CE)

[2] Department of Archaeology, Museums & Heritage, Bangalore

[3] 91 Kalami Bakhar (Articles 80-82)

4

बेलवडी संघर्षाची पूर्वतयारी - युद्धाची ठिणगी

दक्षिणेकडील मोहिमेत जिंजी आणि वेल्लोर सारखे महत्त्वाचे किल्ले काबीज करून त्यांचे बळकटीकरण केल्यानंतर, छत्रपती शिवाजी महाराजांनी पश्चिम दख्खनच्या दिशेने आपला परतीचा प्रवास सुरू केला. हा केवळ सत्तेचा माघार घेण्याचा प्रवास नव्हता, तर त्यामध्ये मार्ग सुरक्षित करणे, नव्याने मिळवलेल्या प्रदेशांचे व्यवस्थापन करणे आणि लांब पल्ल्यावरील पुरवठा साखळी अबाधित राखणे या गोष्टींचा समावेश होता.

या परतीच्या प्रवासादरम्यान, महाराज कर्नाटक प्रांतातून आपल्या पश्चिमेकडील महत्त्वाच्या तळाकडे, म्हणजेच पन्हाळ्याकडे निघाले होते. त्यांचे सैन्य जसे पुढे सरकत होते, तसे ते रसद, युद्धसामग्री आणि इतर तरतुदी वाहून नेण्यासाठी बैलगाड्या आणि बैलांच्या सवयीच्या वाहतूक व्यवस्थेवर मोठ्या प्रमाणावर अवलंबून होते. अशा मोठ्या मोहिमांमध्ये पुरवठा साखळीवर नियंत्रण मिळवणे हे विजयाइतकेच निर्णायक असायचे.

त्याकाळी बेलवडी हे आदिलशाही व्यवस्थेअंतर्गत एका स्थानिक देसाईंच्या अधिपत्याखालील क्षेत्र होते. विजापूरचे मांडलिक म्हणून, ते विखंडित पण तरीही राजकीयदृष्ट्या वादग्रस्त असलेल्या दख्खनचा भाग होते. मध्यवर्ती सत्ता क्षीण झाल्यामुळे, अशी क्षेत्रे विस्तारासाठी सोपी लक्ष्ये आणि त्याच वेळी प्रतिकाराचे केंद्र बनत होती.

जेव्हा छत्रपती शिवाजी महाराजांचे सैन्य या भागातून जात होते, तेव्हा बेलवडी हे संघर्षाचे मुख्य केंद्र बनले. बेलवडीचे राज्यकर्ते ईश्वर प्रभू यांनी शरणागती पत्करण्याऐवजी प्रतिकाराचा मार्ग निवडला. या टप्प्यावर, बेलवडीच्या सैन्याने शिवाजी महाराजांच्या सैन्याची रसद वाहून नेणारे बैल पकडले आणि लुटले, ज्यामुळे सैन्याच्या हालचालींवर थेट परिणाम झाला.

ही कृती अजिबात किरकोळ नव्हती. लांब पल्ल्याच्या मोहिमेत रसद आणि दळणवळणामध्ये अडथळा निर्माण झाल्यामुळे लष्करी मोहिमा लांबणीवर पडू शकतात, लष्करी प्रभाव कमी होऊ शकतो आणि सैन्य असुरक्षित होऊ शकते. भूप्रदेशावरील नियंत्रणा इतकेच पुरवठ्यावरील नियंत्रण महत्त्वाचे असायचे. अशा प्रकारचा हस्तक्षेप हा राजसत्तेला दिलेले थेट आव्हान मानले गेले.

बेलवडीच्या दृष्टिकोनातून पाहिल्यास, ही कृती त्यांच्या स्थानिक शक्तीचे प्रदर्शन होते. देसाई-नियंत्रित प्रदेश असल्याने, आपल्या हद्दीतील साधनसामग्री आणि हालचालींचे नियमन करण्याची क्षमता त्यांच्याकडे होती. या संदर्भात, प्रतिकार करणे म्हणजे मोठ्या राजकीय व्यवस्थेत आपल्या स्वायत्ततेची घोषणा करण्यासारखे होते.

परिस्थिती झपाट्याने बदलली. रसद पुरवठ्यातील अडथळ्याचे रूपांतर राजकीय संघर्षात झाले. छत्रपती शिवाजी महाराजांसाठी अशा

प्रतिकाराकडे दुर्लक्ष करणे म्हणजे त्या प्रदेशातील स्वतःचा अधिकार कमकुवत करणे होते. तर बेलवडीच्या नेतृत्वासाठी, शरणागती पत्करणे म्हणजे स्थानिक नियंत्रणाचा त्याग करणे होते.

अशा प्रकारे, त्यानंतर झालेला संघर्ष हा अपघाती नव्हता. तो विस्तारणारी सत्ता आणि स्थानिक प्रतिकार यांच्यातील संघर्षातून आणि त्या काळातील राजकीय रचनेतून निर्माण झाला होता.

हा संघर्ष अपरिहार्य होता, अपघाती नव्हता.

Sources

[1] 91 Kalami Bakhar (Articles 80–82)

[2] Gajanan Bhaskar Mehendale, Shivaji: His Life and Times

[3] English Factory Records, Surat (28 Feb 1678)

5

बेलवडीचा वेढा - प्रत्यक्ष संघर्ष आणि युद्धाचा घटनाक्रम

छत्रपती शिवाजी महाराज आणि बेलवडीची राणी मल्लम्मा यांच्यातील संघर्ष लवकरच थेट लष्करी युद्धात रूपांतरित झाला. रसद पुरवठ्यावरून सुरू झालेल्या वादाचे पर्यवसान बेलवडीच्या किल्ल्याला पडलेल्या पूर्ण वेढ्यात झाले. तिथे शरणागती पत्करण्यापेक्षा देसाई सत्तेने प्रखर प्रतिकाराचा मार्ग निवडला.

बेलवडी हा काही एखादा मोठा साम्राज्यशाही किल्ला नव्हता, तर ती स्थानिक संरक्षणात्मक क्षमता असलेली एक बळकट गढी होती. या प्रदेशाला साजेसा तटबंदीचा वेढा आणि देसाई घराण्याशी एकनिष्ठ असलेल्या स्थानिक सैनिकांचे बळ या किल्ल्याला लाभले होते. जेव्हा छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या सैन्याने या किल्ल्याला वेढा घातला, तेव्हा हा किल्ला लवकरच शरणागती पत्करेल अशी अपेक्षा होती. मात्र, त्यानंतर झालेला प्रतिकार अपेक्षेपेक्षा कितीतरी पटीने प्रबळ होता.

या टप्प्यावर स्थानिक परंपरा आणि लोककथा एक महत्त्वाचा पदर जोडतात. बेलवडीचे देसाई आणि राणी मल्लम्मा यांचे पती ईश्वर प्रभू हे

वेढ्याच्या सुरुवातीच्या काळातच युद्धात कामी आले, असे या लोककथा सांगतात. समकालीन लिखित कागदपत्रांमध्ये याची स्पष्ट पुष्टी मिळत नाही; ही माहिती प्रामुख्याने मौखिक परंपरेमध्ये जतन केलेली आहे. त्यांच्या मृत्यूनंतर संरक्षणाचे नेतृत्व राणी मल्लम्मांकडे आले.

या टप्प्यावर प्रतिकाराच्या स्वरूपाला स्थानिक स्मृतीमध्ये एक वैयक्तिक परिमाण प्राप्त होते. राणी मल्लम्मांचे वर्णन केवळ आपल्या प्रदेशाचे रक्षण करणाऱ्या राज्यकर्ती म्हणूनच नाही, तर आपल्या लहान मुलाचे रक्षण करणाऱ्या आईच्या रूपातही केले जाते. या संदर्भात, छत्रपती शिवाजी महाराजांकडे एक प्रगत बाह्य शक्ती म्हणून पाहिले गेले आणि बेलवडीचे संरक्षण हा राजकीय व वैयक्तिक अशा दोन्ही स्तरांवरील लढा बनला.

वेढ्याच्या नेमक्या कालावधीबद्दल ऐतिहासिक स्त्रोतांमध्ये मतभिन्नता आहे. काही वृत्तांत असा सुचवतात की हा प्रतिकार सुमारे २७ दिवस चालला [२], तर 'बखर' साहित्यात निश्चित कालावधी दिलेला नसला तरी वेढा प्रदीर्घ आणि कठीण होता याचे स्पष्ट वर्णन आढळते [१].

या भिन्नतेनंतरही, हा प्रतिकार अत्यंत सक्रिय आणि जिद्दीचा होता यावर सर्वांचे एकमत आहे. हे संरक्षण केवळ किल्ल्यात थांबण्यापुरते मर्यादित नव्हते. स्थानिक वृत्तांत आणि बखर वर्णने असे दर्शवतात की मल्लम्मांच्या फौजा तटबंदीच्या आत शांत बसून राहिल्या नाहीत. त्याऐवजी, त्यांनी किल्ल्याच्या भोवती तैनात असलेल्या मराठ्यांच्या लहान तुकड्यांवर हल्ले केले आणि त्यांच्या रसद केंद्रांना व आघाडीच्या तळांना लक्ष्य केले.

'९१ कलमी बखर' या संदर्भात एक महत्त्वाचा तपशील देते. त्यात असे नमूद केले आहे की, जेव्हा किल्ल्यातील रसद संपत आली होती, तेव्हा राणी मल्लम्मा स्वतः सैन्यासह बाहेर पडल्या आणि त्यांनी छत्रपती

शिवाजी महाराजांच्या सैन्याचा पराभव केला [१]. यावरून असे सूचित होते की वेढ्याच्या काळात त्यांच्या फौजांनी वेढा घालणाऱ्या सैन्याच्या काही तुकड्यांचे मोठे नुकसान केले होते.

या कृतींना 'व्यूहात्मक प्रतिकार' म्हणून समजले जाऊ शकते. रसद पूर्णपणे संपेपर्यंत वाट पाहण्यापेक्षा, रक्षणकर्त्यांनी अचानक हल्ले करून वेढ्याचा दबाव कमी करण्याचा प्रयत्न केला. स्थानिक भौगोलिक ज्ञान आणि वेगवान हालचालींचा वापर करून हे हल्ले मराठ्यांच्या कमी संरक्षित तुकड्यांवर केले जात होते.

तथापि, वेढ्याचा शेवटचा टप्पा बेलवडीच्या विरोधात गेला. ऐतिहासिक आकडेवारीनुसार, रात्रीच्या एका गुप्त मोहिमेनंतर हा किल्ला अखेर मराठ्यांनी ताब्यात घेतला [१]. तपशीलात फरक असला तरी, हा पाडाव केवळ प्रदीर्घ आणि चिवट प्रतिकारानंतरच झाला यावर सर्वांचे एकमत आहे.

'इंग्रजी फॅक्टरी रेकॉर्ड्स' या घटनेकडे एक बाह्य दृष्टिकोन प्रदान करतात. त्यात असे नमूद केले आहे की एका "स्त्री देसाई"ला नमवण्यासाठी छत्रपती शिवाजी महाराजांना असामान्य कष्टांना सामोरे जावे लागले आणि या प्रतिकाराने अपेक्षेपेक्षा जास्त त्रास दिला [३]. एका स्वतंत्र परकीय स्त्रोताकडून मिळालेली ही माहिती, हा वेढा काही सोपा विजय नव्हता याची पुष्टी करते.

जेव्हा आपण या सर्व स्त्रोतांची तुलना करतो, तेव्हा या युद्धाचे अनेक पदर समोर येतात. बखर साहित्यात मराठा फौजांविरुद्धच्या आक्रमक कृती आणि तात्पुरत्या विजयावर भर दिला जातो [१][२]. इंग्रजी नोंदींमध्ये वेढ्यादरम्यान आलेल्या अकल्पित अडचणी अधोरेखित केल्या जातात

[३]. तर स्थानिक परंपरांमध्ये ईश्वर प्रभूंचा मृत्यू आणि राणी मल्लम्मांच्या नेतृत्वाचे वैयक्तिक परिमाण जपलेले दिसते.

अशा प्रकारे, बेलवडीचा वेढा ही केवळ एक साधी संरक्षणात्मक घटना नव्हती. त्यामध्ये चिवट प्रतिकार, व्यूहात्मक हल्ले आणि अंतिम पाडावापूर्वी एका मोठ्या सैन्याला स्थानिक फौजेने दिलेले आव्हान दडलेले आहे.

Sources

[1] 91 Kalami Bakhar (Articles 80–82)

[2] Sabhasad Bakhar (Chapter 12)

[3] English Factory Records, Surat (28 Feb 1678)

6

परिणाम - सन्मान आणि सार्वभौमत्व

बेलवडीच्या पाडावानंतर, केवळ "काय घडले?" हाच प्रश्न उरत नाही, तर "ते कसे नोंदवले गेले?" हे देखील महत्त्वाचे ठरते. उपलब्ध ऐतिहासिक स्त्रोत केवळ एकच स्पष्ट आवृत्ती सादर करत नाहीत. त्याऐवजी, ते वेगवेगळे आणि कधीकधी परस्परविरोधी वृत्तांत देतात, ज्यांचे अत्यंत बारकाईने परीक्षण करणे आवश्यक आहे.

प्रदीर्घ आणि प्रखर प्रतिकारानंतर राणी मल्लम्मांना कैद करण्यात आले, यावर सर्व आधारांमध्ये एकमत आहे. मल्लम्मांनी केलेले संरक्षण कोणत्याही स्त्रोतात "निष्क्रीय" म्हणून वर्णन केलेले नाही. तपशीलांमध्ये फरक असला तरी, त्यांच्या प्रतिकाराची तीव्रता सर्वत्र जाणवते; ज्याला प्रदीर्घ लढा आणि मराठा सैन्याला आलेल्या अडचणींच्या वृत्तांतांनी पुष्टी मिळते.

बखर साहित्यानुसार, वेढ्याच्या अंतिम टप्प्यात मराठा अधिकारी सखूजी गायकवाड याने राणी मल्लम्मांना कैद केले [१]. '९१ कलमी बखर'मध्ये

अशी नोंद आहे की, अटकेनंतर सखूजीने राणींशी गैरवर्तन केले [१]. हा तपशील पुढे घडलेल्या घटनांच्या विश्लेषणासाठी केंद्रबिंदू ठरतो.

जेव्हा राणी मल्लम्मांना छत्रपती शिवाजी महाराजांसमोर आणण्यात आले, तेव्हा त्यांनी सखूजी गायकवाडच्या गैरवर्तणुकीबद्दल तक्रार केली, असे म्हटले जाते. यावर तात्काळ प्रतिक्रिया देत महाराजांनी कडक शिक्षेचा आदेश दिला. सखूजीचे डोळे काढून त्याला पन्हाळ्याला धाडून दिले गेले [१]. हा वृत्तांत सैन्यातील कडक अनुशासन आणि विजयानंतरही नीतिमत्तेशी तडजोड खपवून घेतली जाणार नाही, या तत्त्वाचे दर्शन घडवतो.

स्थानिक परंपरा आणि बेलवडीच्या देसाई कुटुंबाने जपलेल्या स्मृती या घटनेला आणखी एक पदर जोडतात. या वृत्तांतांनुसार, संघर्षानंतर राणी मल्लम्मांच्या पुत्राला पुन्हा बेलवडीचा देसाई म्हणून नियुक्त करण्यात आले. तसेच राणी मल्लम्मांना त्यांच्या प्रदेशावर काही प्रमाणात अधिकार राखण्याची परवानगी देण्यात आली.

या परंपरेच्या काही आवृत्त्या आणखी पुढे जातात. त्यात असे वर्णन केले आहे की, छत्रपती शिवाजी महाराजांनी आपल्या अधिकाऱ्याने केलेल्या चुकीची कबुली दिली आणि राणी मल्लम्मांसमोर दिलगिरी व आदराने नतमस्तक झाले. हे तपशील समकालीन लिखित नोंदींमध्ये आढळत नाहीत, तर ते प्रादेशिक स्मृती आणि मौखिक परंपरेचा भाग आहेत.

'इंग्रजी फॅक्टरी रेकॉर्ड्स' कडून एक वेगळा दृष्टिकोन मिळतो. या नोंदी वेढ्यानंतर मल्लम्मांना मिळालेल्या वागणुकीवर लक्ष केंद्रित करत नाहीत, तर त्या संघर्षादरम्यान आलेल्या अडचणींना अधोरेखित करतात. एका "स्त्री देसाई"चा पराभव करणे शिवाजी महाराजांना इतक्या सहज शक्य झाले नाही आणि या प्रतिकारामुळे अनपेक्षित अडचणी निर्माण झाल्या,

असे त्यात नमूद केले आहे [४]. यावरून असे सूचित होते की, बाह्य दृष्टिकोनातून ही एक अत्यंत कठीण मोहीम मानली गेली होती.

जेव्हा या सर्व वृत्तांतांची तुलना केली जाते, तेव्हा बेलवडीच्या वेढ्याचा परिणाम गुंतागुंतीचा वाटतो. बखर साहित्य अनुशासन आणि नैतिक आचरणावर भर देते [१][२]. नंतरची ऐतिहासिक विश्लेषणे उदारता किंवा अधिकार पुनर्संचयित करण्याच्या शक्यतेवर प्रकाश टाकतात [३]. स्थानिक परंपरा सन्मान, क्षमा आणि पुन्हा मिळालेल्या अधिकाराची स्मृती जतन करतात. तर इंग्रजी नोंदी परिणामापेक्षा मोहिमेच्या कठीणतेवर अधिक भर देतात [४].

एकच आवृत्ती मांडण्याऐवजी, प्रत्येक स्त्रोत एक वेगळा दृष्टिकोन प्रतिबिंबित करतो हे मान्य करणे अधिक अचूक ठरेल. यातील विरोधाभास ऐतिहासिक महत्त्व कमी करत नाहीत, उलट ते ही घटना वेगवेगळ्या संदर्भात कशी समजली, नोंदवली आणि लक्षात ठेवली गेली, हे स्पष्ट करतात.

त्यामुळे, बेलवडीचा हा परिणाम केवळ एका निष्कर्षाने नव्हे, तर लिखित नोंदी, स्मृती आणि मौखिक परंपरेतून आकाराला आलेल्या अनेकविध व्याख्यांनी परिभाषित झाला आहे.

❖

Sources
[1] 91 Kalami Bakhar (Articles 80–82)

[2] Sabhasad Bakhar (Chapter 12)

[3] Gajanan Bhaskar Mehendale, Shivaji: His Life and Times

[4] English Factory Records, Surat (28 Feb 1678)

7

स्मृती आणि प्रतीकवाद - लिखित नोंदींच्या पलीकडील इतिहास

बेलवडीच्या वेढ्याची कथा केवळ किल्ल्याच्या पाडावावर संपत नाही. लिखित नोंदी जरी या संघर्षाचे वर्णन करत असल्या, तरी स्थानिक लोकस्मृतीने या घटनेचा एक वेगळाच पैलू जतन केला आहे. याचे सर्वात स्पष्ट दर्शन धारवाडजवळील **यादवाड** गावात आढळणाऱ्या एका शिल्पातून घडते.

एका पाषाणशिळेवर कोरलेल्या या शिल्पात एक बसलेली आकृती दिसते, ज्यांची ओळख स्थानिक पातळीवर 'छत्रपती शिवाजी महाराज' म्हणून केली जाते. या शिल्पात ते एका बालकाला मांडीवर घेऊन त्याला दुधाची वाटी (किंवा पात्र) देत असल्याचे दिसते. स्थानिक परंपरेनुसार, हे दृश्य मल्लम्मांना मढवलेल्या वेढ्यानंतर दिलेल्या 'अभय' किंवा 'आश्वासनाचे' प्रतीक आहे. हे असे सुचवते की, प्रखर संघर्ष होऊनही,

मल्लम्मांच्या कुटुंबाला संरक्षण आणि सन्मान बहाल करण्यात आला होता.

हे विश्लेषण समकालीन लिखित दस्तऐवजांमध्ये थेट आढळत नाही. त्याऐवजी, ते या शिल्पाशी संबंधित स्थानिक श्रद्धा आणि मौखिक परंपरेतून समोर येते. यात पराभव किंवा दंडाची भावना नसून, सन्मान आणि आश्वासनाची भावना दिसून येते. या आवृत्तीत, विजेता आणि पराभूत राज्यकर्ता यांच्यातील नाते एका वेगळ्या प्रकाशात मांडले गेले आहे.

अशा शिल्पाचे अस्तित्व हे देखील दर्शवते की, राजकीय परिस्थिती बदलल्यानंतरही दीर्घकाळ या घटनेची स्मृती त्या प्रदेशात जिवंत राहिली. स्थानिक समुदायांनी ही घटना कशी लक्षात ठेवायची हे स्वतः ठरवले; त्यांनी केवळ युद्धावर लक्ष केंद्रित न करता, आचरण आणि सन्मानाला महत्त्व दिले.

त्याच वेळी, बखर किंवा इंग्रजी नोंदींसारखे लिखित स्त्रोत हा 'सती' किंवा प्रतीकात्मक वृत्तांत देत नाहीत. ते वेढा, प्रतिकार आणि निकाल यावर लक्ष केंद्रित करतात, ज्यात अनेकदा भिन्न व्याख्या असतात. यामुळे "नोंदवलेला इतिहास" आणि "लक्षात ठेवलेला इतिहास" यांत एक विरोधाभास निर्माण होतो.

लिखित नोंदी घटनांचे दस्तऐवजीकरण करण्याचा प्रयत्न करतात, ज्यात कधीकधी पूर्वग्रह किंवा तफावत असू शकते. दुसरीकडे, लोकस्मृती त्या घटनांना सन्मान, संरक्षण आणि आदरासारख्या मूल्यांचे प्रतिबिंब असलेल्या अर्थपूर्ण कथांचे रूप देते. यापैकी कोणालाही दुर्लक्षित करता येत नाही, कारण त्या दोन्ही वेगवेगळ्या उद्देशांसाठी अस्तित्वात असतात.

यादवाडचे शिल्प या दोन्ही प्रवाहांच्या संगमावर उभे आहे. ते लिखित वृत्तांतांची पुष्टी करत नाही किंवा ते नाकारतही नाही, तर या घटनेला समजून घेण्यासाठी एक नवीन पदर जोडते. राणी मल्लम्मा आणि छत्रपती शिवाजी महाराज यांचा वारसा कागदपत्रांच्या पलीकडे जाऊन एका वेगळ्या स्वरूपात कसा जतन केला गेला, हेच हे शिल्प दर्शवते.

इतिहास विजयाची नोंद करतो, पण स्मृती सन्मानाचे जतन करते.

❖

Sources

[1] Gajanan Bhaskar Mehendale, Shivaji: His Life and Times

[2] Site Visit by Dr B. B. Patil Sir - Instagram Video by @bbpatilsir : https://www.instagram.com/reel/DWsWwITTSng/?igsh=NXUyZDFvMWhuYm1r

परिशिष्ट

अ. प्रमुख ऐतिहासिक आधारे (Key Source Extracts)

हा विभाग बेलवडीचा वेढा आणि १७ व्या शतकातील दख्खनच्या राजकीय संदर्भाशी संबंधित प्राथमिक आणि समकालीन स्त्रोतांचे निवडक उतारे सादर करतो. स्पष्टतेसाठी, मूळ भाषेतील उतारे आणि त्यांचे मराठी भाषांतर दिले आहे.

समाविष्ट स्त्रोत:

- *91 Kalami Bakhar (Articles 80–82)*
- *Sabhasad Bakhar (Chapter 12)*
- *English Factory Records, Surat (28 Feb 1678)*
- *Selected Kannada inscriptional references*

या उताऱ्यांचा उपयोग वाचकांना केवळ व्याख्यांवर अवलंबून न राहता मूळ ऐतिहासिक दस्तऐवजांशी थेट जोडण्यासाठी केला आहे.

आ. घटनेचा कालानुक्रम (Timeline of Events)

A structured timeline of key developments:
महत्त्वाच्या घडामोडींचा मांडलेला कालक्रम खालीलप्रमाणे आहे:

- **१६७० पूर्वी:** आदिलशाही सत्तेचा ऱ्हास आणि स्थानिक देसाई शक्तीचा उदय.
- **१६७२:** दुसऱ्या अली आदिलशाहचा मृत्यू आणि शिकंदर आदिलशाहचे राज्यारोहण.

- **१६७६-१६७७:** छत्रपती शिवाजी महाराजांची दक्षिण मोहीम.
    - व्यंकोजी भोसले यांच्यासोबतचा संघर्ष.
    - पन्हाळ्याच्या दिशेने परतीचा प्रवास.
    - बेलवडीजवळ रसद पुरवठ्यात आलेले अडथळे.
    - **बेलवडीचा वेढा** (कालावधीबाबत मतभेद; काही वृत्तांतात सुमारे २७ दिवस).
    - किल्ल्याचा पाडाव आणि त्यानंतरच्या घटना.
- **पश्चात कालखंड:** प्रादेशिक आणि परकीय नोंदींमधील या घटनेचे विविध अर्थ आणि विश्लेषण.

इ. आधारांवरील टिपणी (Notes on Sources)

या संशोधनात वापरलेले स्त्रोत त्यांच्या स्वरूपात आणि विश्वासार्हतेत भिन्न आहेत:

- **बखरी:** या घटनांनंतर लिहिलेले निवेदनात्मक मजकूर आहेत. त्यामध्ये तपशील भरपूर असले तरी, त्यात काही प्रमाणात अतिशयोक्ती किंवा नैतिक मांडणी असू शकते.
- **इंग्रजी फॅक्टरी रेकॉर्ड्स:** हे समकालीन आणि बाह्य स्त्रोत आहेत, परंतु त्यांचा तपशील मर्यादित असून ते व्यापारी दृष्टिकोनाने प्रभावित आहेत.
- **शिलालेख आणि प्रादेशिक नोंदी:** हे पुरावे प्रशासकीय रचना स्पष्ट करतात, परंतु घटनांचे थेट वर्णन क्वचितच करतात.

- **अर्वाचीन ऐतिहासिक कार्ये:** हे ग्रंथ जुन्या सामग्रीवर आधारित असून त्यातून एक सर्वसमावेशक चित्र मांडण्याचा प्रयत्न करतात.

या स्त्रोतांमधील तफावत मान्य केली असून, कोणत्याही एका स्त्रोताला अंतिम प्रमाण मानले गेलेले नाही.

ग्रंथसूची

प्राथमिक स्त्रोत (Primary Sources)

- *91 Kalami Bakhar (Articles 80–82)*
- *Sabhasad Bakhar*
- *English Factory Records, Surat (28 Feb 1678)*

पर्शियन आणि दख्खनचे स्त्रोत (Persian and Deccan Sources)

- *Tarikh-i-Firishta (c. 1609–1611 CE)*
- *Basatin-us-Salatin (c. 1700–1720 CE)*

प्रादेशिक आणि पुराभिलेखीय स्त्रोत (Regional and Epigraphic Sources)

- *Kannada inscriptions and regional records (1645, 1651 CE)*
- *Karnataka State Archaeology Records*

आधुनिक ऐतिहासिक अभ्यास (Modern Historical Studies)

- *Gajanan Bhaskar Mehendale, Shivaji: His Life and Times*

लेखिकेविषयी

सायली जाधवराव या दख्खनच्या इतिहासाच्या अभ्यासक आणि लेखिका आहेत. विशेषतः मराठा कालखंड आणि त्या काळातील प्रादेशिक सत्ता संरचनांचा परस्परांशी असलेला संबंध, हा त्यांच्या संशोधनाचा मुख्य विषय आहे. मराठी बखरी, फारसी (पर्शियन) वृत्तांत, शिलालेख आणि युरोपीय दस्तऐवज यांसारख्या प्राथमिक आणि समकालीन ऐतिहासिक पुराव्यांच्या सखोल अभ्यासातून त्या आपले लेखन साकारतात.

इतिहासाच्या केवळ एकाच बाजूवर अवलंबून न राहता, विविध ऐतिहासिक स्त्रोतांची तुलना करणे, त्यांतील तफावत व विरोधाभास शोधणे आणि त्यातून घटनांचा एक संतुलित पट मांडणे, ही त्यांची संशोधनाची पद्धत आहे. मोठ्या साम्राज्यांच्या सावलीत देसाई आणि स्थानिक प्रमुखांसारख्या प्रादेशिक सत्तांनी बजावलेली महत्त्वाची भूमिका, हा त्यांच्या संशोधनाचा विशेष आवडीचा भाग आहे.

प्रस्तुत पुस्तकात त्यांनी बेलवडीच्या वेढ्याचे विश्लेषण केवळ एक लष्करी मोहीम म्हणून न करता, १७ व्या शतकातील दख्खनच्या राजकीय रचनेचे प्रतिबिंब म्हणून केले आहे. लिखित नोंदींना स्थानिक परंपरा आणि जनश्रुतींची जोड देऊन, त्यांनी राणी मल्लम्मा आणि छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्यातील संघर्षाचा एक बहुआयामी इतिहास मांडण्याचा प्रयत्न केला आहे.

ऐतिहासिक संशोधनासोबतच, सायली या सॉफ्टवेअर क्षेत्रात एक उद्योजिका म्हणून कार्यरत आहेत. समस्यांचे निराकरण करण्याची त्यांची विश्लेषणात्मक दृष्टी, ही त्यांच्या इतिहास अभ्यासाच्या पद्धतीतही स्पष्टपणे उमटलेली दिसते.